

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΝ ΜΟΥΣΕΙΟΝ

Κατὰ τὸ ἔτος 1951 συνεχίσθη ἡ οἰκοδομὴ τῆς προστεθείσης εἰς τὴν ἀριστερὰν πτέρυγα τοῦ Μουσείου τούτου μεγάλης αἰθούσης ἐκ τῆς πιστώσεως τοῦ σχεδίου Μάρσαλ, ἣτις θὰ εἶναι ἐτοιμὴ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ προσεχοῦς ἔτους. Ἐν αὐτῇ θέλουσιν ἐκτεθεῖ τὰ ἐκλεκτότερα ἀντικείμενα τῆς βυζαντινῆς τέχνης.

Αἱ αἰθούσαι τοῦ ὑπογείου τοῦ κεντρικοῦ Μουσείου διαμορφοῦνται ἤδη εἰς αἰθούσας σπουδῶν μετὰ Βιβλιοθήκης, περιλαμβανοῦσης τὰ σχετικὰ πρὸς τὴν βυζαντινὴν τέχνην περιοδικά.

Τὸ Μουσεῖον ἐπλουτίσθη τὸ ἔτος 1951 διὰ 75 μεταβυζαντινῶν εἰκόνων, προερχομένων ἐκ κληρονομίας τοῦ ἀειμνήστου Καθηγητοῦ Ἰωάννου Κατσαρά. Μεταξὺ τούτων εἶναι εἴκοσι (20) ὑπογεγραμμένα, ἐκ τῶν ὁποίων σπουδαιότερα εἶναι : 1) εἰκὼν τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου, ἔργον Τζάνε, χρονολογούμενον τὸ 1640, 2) τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος, τοῦ ἰδίου ζωγράφου, 3) τοῦ ἁγίου Ἀλυπίου, τοῦ ζωγράφου Θ. Πουλᾶκη καὶ 4) εἰκὼν τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαήλ, τοῦ αὐτοῦ ζωγράφου. Εἰς αὐτὰς δέον νὰ προστεθῇ ἡ εἰκὼν τῆς Γεννήσεως τοῦ Βίκτωρος, ἡ ἀξιολογωτάτη εἰκὼν τοῦ ἁγίου Γοβδελά, τοῦ Γεωργίου ἱερέως τοῦ Λυμήτη, χρονολογούμενη τὸ 1664, ἡ εἰκὼν τοῦ ἁγίου Νικηφόρου, τοῦ Μιχαήλ Δαμασκηνοῦ, αἱ εἰκόνες τῶν ἁγίων Κοσμᾶ τοῦ Μελφδοῦ, τοῦ ἁγίου Χαραλάμπους καὶ ἁγίας Αἰκατερίνης, Ρωμανοῦ τοῦ Κρητὸς καὶ ἄλλαι.

*Ἠρχισεν ἤδη ἡ ἐκτύπωσις ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας τοῦ ἔργου τῶν Γεωργίου καὶ Μαρίας Σωτηρίου περὶ τῆς βασιλικῆς τοῦ ἁγίου Δημητρίου Θεσσαλονίκης, περιλαμβάνοντος ἐν εἰσαγωγῇ τὰς παραδόσεις περὶ τοῦ ἁγίου καὶ εἰς τρία μέρη τὰ διὰ τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐρεῦνης τοῦ μνημείου διευκρινηθέντα προβλήματα τῆς Ἀρχιτεκτονικῆς, Ζωγραφικῆς καὶ Γλυπτικῆς τοῦ ναοῦ. Τὸ κείμενον θὰ συνοδεύῃ Λεῖψωμα ἐκ 200 εἰκόνων καὶ σχεδίων.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ ΑΝΑΣΤΗΛΩΣΕΩΣ ΚΑΙ ΣΤΕΡΕΩΣΕΩΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΜΝΗΜΕΙΩΝ

*Ἡ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ καθηγητοῦ Α. Ὁρλάνδου ὑπηρεσία ἀναστήλωσεως τοῦ Ὑπουργείου Ὁρθοσκευμάτων καὶ Ἐθνικῆς Παιδείας ἐξετέλεσε κατὰ τὸ 1951 τὰς κάτωθι ἐπὶ Βυζαντινῶν Μνημείων ἐργασίας ἀναστήλωσεως, ἐπισκευῆς καὶ συντηρήσεως.

1) Συνεπλήρωσε τὴν ἀναστήλωσιν τοῦ εἰς Χριστιάνου Τριφυλίας βυζαντινοῦ ναοῦ τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος (11ου αἰῶνος) διὰ τῆς ἀνακατασκευῆς ὁλοκλήρου τοῦ ἐλλείποντος τρούλλου, ἐπὶ τῇ βάσει σχεδίου τοῦ ἀρχιτέκτονος Ε. Στάκα, ὅστις διὰ τὸν ἐν λόγῳ ναὸν ἀφιέρωσεν εἰδικὴν μελέτην ὡς ἐναίσιμόν του διατριβὴν ἐπὶ διδακτορίᾳ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῶν Παρισίων (Σορβόννην).

2) Συνέχισε τὴν ἀναστήλωσιν τῆς ἐν Ρεθύμνῳ Κρήτης Ἑνετικῆς Λέσχης μελ-
λούσης νὰ στεγάσῃ ἐφεξῆς τὸ μουσεῖον Ρεθύμνης.

3) Ἐστερέωσε τὸν ναὸν καὶ τὰς τοιχογραφίας τῶν ἐν Κρήτῃ Βυζαντινῶν ναῶν :
Γκουμπεριώτισσας, Ἀφέντη Χριστοῦ καὶ Κρητῶς καὶ ἀνεστήλωσε τμήματα τῆς
ιστορικῆς μονῆς Ἀρχαδίου διὰ τοῦ ἐπιμελητοῦ Κ. Καλοκώρη.

4) ἤρχισε τὰς ἐργασίας ἀναστήλωσεως τῆς βυζαντινῆς Μητροπόλεως τῶν Σε-
ρῶν διὰ τῆς κατασκευῆς τῶν πεδίων τῶν κίωνων.

5) Ἐνεστήλωσε τὸν βυζαντινὸν ναὸν Ἁγίου Πέτρου τῶν Καλυβίων Κουβαῶ,
ἀφαιρέσασα τὰ ἐξωτερικὰ μεταγενέστερα ἐπιχρίσματα καὶ ἀντικαταστήσασα τὸ ἔτε-
ρον τῶν ἐσωτερικῶν στηριγμάτων διὰ μαρμαρίνου κυλινδρικοῦ κορμοῦ.

6) Ἐνεστήλωσεν, ἐν μέρει, τὸν ἐν Μυστρᾷ θολωτὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου.
Ἀνασκαφὴ ἐνεργηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἐπιμελητοῦ κ. Ν. Δρανδάκη ἀπεκάλυψε, ὡς ἄλλα-
χοῦ λέγεται, τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Χριστοφόρου διασφύζοντα τμήματα τοιχογραφιῶν
τοῦ 14ου αἰ. Συνεχίσθη ἐπίσης καὶ ὁ καθαρισμὸς τῶν τοιχογραφιῶν τῶν ναῶν
Ἁγίων Θεοδώρων καὶ Ἀφεντικοῦ.

7) Ἐν Καστορίᾳ, ὡς ἐπ' ἴσης κατωτέρω λέγεται, ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ Ἐφό-
ρου κ. Πελεκανίδου ἐπεράτωσε τὴν ἀναστήλωσιν τοῦ ναοῦ Ἁγίου Νικολάου Κασονίτζη.
Ἐστερέωσεν ἐπίσης καὶ ἀποκατέστησεν εἰς τὴν παλαιάν των μορφὴν τοὺς ναοὺς
Ἁγίων Ἀναργύρων καὶ Ἁγίου Στεφάνου.

8) Ἐν Μυτιλήνῃ ἔστερέωσε τὸ ψηφιδωτὸν τῆς παλαιοχριστιανικῆς Βασιλικῆς
Ἐψηλομετώπου.

9) Συνεπλήρωσε τὴν ἀνοικοδόμησιν τῆς Ἱστορικῆς Μονῆς Ἁγίας Λαύρας Κα-
λαβρύτων.

10) Ἐστερέωσε καὶ συνετήρησε τοὺς ἐν Κυθήροις Βυζαντινοὺς ναοὺς Ἁγίου
Πέτρου καὶ Ἁγίου Δημητρίου καὶ

11) Ἐξετέλεσε ἐργασίας συστηρήσεως καὶ εὐπρεπισμοῦ τῆς Μονῆς Λαφνίου.

ΑΙ ΕΝ ΜΥΣΤΡᾷ ΕΡΓΑΣΙΑΙ

Κατὰ τὸ 1951 ἐγένοντο ἐν Μυστρᾷ αἱ κάτωθι ἐργασίαι :

1) Ἐκαθαρίσθησαν οἱ περιβόλοι τῶν μεγάλων ναῶν, ὁ χῶρος τῶν παλατιῶν
καὶ αἱ κεντρικώτεροι λιθόστρωτοι ὁδοί, αἵτινες ἐνιαχοῦ καὶ ἐπεσκειάσθησαν.

2) Συμφώνως πρὸς τὰς ὁδηγίας τοῦ Διευθυντοῦ Ἀναστήλωσεως καθηγητοῦ κ.
Ἀναστ. Ὀρλάνδου, ἤρχισε καὶ προῦχώρησεν ἱκανοποιητικῶς ἡ ἀναστήλωσις τοῦ ναῖ-
σκου τοῦ ἁγίου Γεωργίου.

3) Ὑπὸ τῆς φύλακος μοναχῆς Καλῆς Χριστάκου ἐκαθαρίσθησαν ἐν τῷ ναῷ τῆς
Ὁδηγητρίας (Ἀφεντικοῦ) τοιχογραφίαι Ἀποστόλων, Μαρτύρων καὶ τῶν Ἱεραρχῶν
τῆς ἀψίδος, ἐν δὲ τῷ ναῷ τῶν ἁγίων Θεοδώρων ἀρκεταὶ εἰκόνες, ἐξ ὧν τινες διατη-
ροῦνται οὕτως ὥστε δύναται ὁ μελετητὴς νὰ μορφώσῃ ἰδέαν περὶ τοῦ εἶδους τῆς
γραπτῆς διακοσμῆσεως τοῦ ναοῦ.

4) Ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ ἐπιμελητοῦ Βυζαντινῶν ἀρχαιοτήτων κ. Ν. Β. Δραν-
δάκη ἤρχισεν ὁ καθαρισμὸς τοῦ παρὰ τὴν Μαρμάραν ναῖσκου τοῦ ἁγίου Χριστοφόρου.

Τὰ σπουδαιότερα τῶν εὐρημάτων εἶναι τοιχογραφίαι ἀποκαλυφθεῖσαι ἐπὶ τῶν
τυμπάνων τυφλῶν τόξων, κοσμοῦντων ἐσωτερικῶς τὸν ν. τοῖχον τοῦ ναῖσκου. Τὰ
τόξα εἶχον φραχθῆ μεταγενεστέρως διὰ τοίχων, οἵτινες ἐντελῶς ἀπέκρυπτον τὰς τοι-
χογραφίας. Αἱ τοιχογραφίαι αἵτινες ἀπεκαλύφθησαν μετὰ τὴν κρήμισιν τῶν προσ-

κτισμάτων, είναι έργα προφανώς του 14ου αιώνας και αποτελούν νέον υλικόν, πολύτιμον διὰ τὴν ἀκριβεστέραν γνώσιν τῆς ζωγραφικῆς τοῦ Μυστρᾶ.

Πρὸς β. τοῦ ναΐσκου ἐκαθαρίσθη μικρὰ αὐλὴ καὶ τμῆμα τῆς παραπλεύρως διερχομένης παλαιᾶς ὁδοῦ, ἡ ὁποία διηρῴνετο β. τῆς αὐλῆς. Ὡσαύτως ἀπεκαλύφθη ἄλλη ἀρχαῖα λιθόστρωτος ὁδὸς ἄγουσα πρὸς τὰ ἄνω.

5) Ὑπὸ τοῦ ἐπιμελητοῦ ἐπεσημάνθη καὶ ἀνεσκάφη ἄλλος ἄγνωστος μέχρι τοῦδε βυζαντινὸς ναΐσκος εἰς ἀπόστασιν 75 περίπου μέτρων ἀπὸ τοῦ κέντρου τῆς πλατείας τῶν ἀνακτόρων, πρὸς τὰ ΝΑ, ὑπερθεν τοῦ τουρκικοῦ λουτροῦ. Οἱ τοῖχοι τοῦ ναΐσκου, σφζόμενοι εἰς ὕψος ὑπερβαῖνον ἐνιαχοῦ τὰ 2.50 μ. διασφύζουν ἀκαθαρίστους εἰσέτι τοιχογραφίας, τῆς καλῆς τέχνης τοῦ Μυστρᾶ, καθ' ὅσον δύνатаί τις ἀπὸ τοῦδε νὰ εἴπῃ. Ὁ ναΐσκος ἔχει προσηρητημένον πρὸς ν. νεκρικὸν παρεκκλήσιον.

6) Ὑγοράσθησαν διὰ χρημάτων χορηγηθέντων ὑπὸ τῆς Διευθύνσεως Ἀναστηλώσεως τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας τὰ ὑλικά τὰ ἀναγκαζοῦντα πρὸς ἐπισκεψὴν τοῦ Μητροπολιτικοῦ μεγάρου Μυστρᾶ, μνημείου διατηρητέου, ἐν ᾧ θὰ στεγασθῇ Βυζαντινὸν Μουσεῖον.

ΑΙ ΥΠΟ ΤΗΝ ΕΠΟΠΤΕΙΑΝ ΤΟΥ ΕΦΟΡΟΥ ΤΩΝ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΒΟΡΕΙΟΥ ΕΛΛΑΔΟΣ ΚΥΡΙΟΥ ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ ΠΕΛΕΚΑΝΙΔΟΥ ΓΕΝΟΜΕΝΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑΙ

1) Ἐν Θεσσαλονίκῃ. Συνεχίσθησαν αἱ ἐργασίαι ἀποκαταστάσεως εἰς τὴν ἀρχαίαν αὐτῆς μορφήν τῆς βυζαντινῆς ἐκκλησίας τῆς ἁγίας Αἰκατερίνης διὰ τῆς ἀφαιρέσεως ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ αὐτῆς πολλῶν κυβικῶν χωμάτων καὶ τῆς ὑποστρώσεως διὰ gros-beton, ἐφ' οὗ θὰ τοποθετηθῶσιν ἐρυθραὶ τετράγωνοι πλίνθοι διαστάσεων 0,30×0,30. Διὰ τῆς ἀφαιρέσεως τῶν χωμάτων τὸ μνημεῖον ἐπανεκτήσεν καὶ ἐσωτερικῶς τὰς κανονικὰς αὐτοῦ ἀναλογίας.

2) Ἐν Βεροίᾳ. Ἐπεσκευάσθη ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ ἐπιμελητοῦ ἀρχαιοτήτων κ. Ἐμμανουὴλ Ἀνδρονίκου ὁ βυζαντινὸς ναὸς τοῦ ἁγίου Νικολάου τοῦ Γουρναῖ. Ἀντικατεστάθη ἡ στέγη αὐτοῦ καὶ ἐστερεώθησαν αἱ ἐτοιμόρροποι τοιχογραφαίαι του.

3) Ἐν Καστορίᾳ. Αἱ ἀπὸ τοῦ 1949 ἀρξάμεναι ἐργασίαι διὰ τῆς ἀναστηλώσεως τῆς ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν βομβαρδισθείσης Παναγίας τῆς Κουμπελιδικῆς, συνεχίσθησαν καὶ κατὰ τὸ 1950 γενομένων ἐργασιῶν κυρίως εἰς τὴν βυζαντινὴν μικρὰν βασιλικὴν τῶν Ταξιαρχῶν Μητροπόλεως.

Κατὰ τὸ ἔτος 1951 ἀνεστηλώθησαν τρία ἀξιόλογα μνημεῖα, ἦτοι :

α') Ὁ Ἅγιος Ἀθανάσιος τοῦ Μουζάκη. Ἡ μικρὰ βασιλικὴ τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου Μουζάκη ἐστερεώθη, κυρίως χάριν τῶν τοιχογραφιῶν της, ὅφ' ὧν εἶναι κατάγραφος. Ἐστερεώθη ἡ ξυλίνη στέγη αὐτῆς ὡς καὶ οἱ τοῖχοι της, οἵτινες εἶχον μεγάλην ἀπόκλισιν. Ἐκ τῶν ἀετωμάτων της τὸ μὲν Α. ὡς σσαθρωμένον, κατεσκευάσθη ἐκ νέου, τὸ δὲ Δ. ἐν μέρει, διότι ἐπ' αὐτοῦ, ἐσωτερικῶς ἀπεκαλύφθησαν καλῶς διατηρούμεναι τοιχογραφαίαι παριστώσαι τὴν μεταμόρφωσιν, κάτωθεν δ' αὐτῆς τοὺς προφήτας Ζαχαρίαν καὶ Δαυῖδ. Αἱ τοιχογραφαίαι αὗται ἐστερεώθησαν διὰ ρευστῆς τσιμεντοκονίας.

β') Ὁ Ἅγιος Νικόλαος τοῦ Κασνίτζη. Ὁ ναὸς οὗτος, τοῦ ΙΑ' αἰῶνος, ὡς ἐκ σχετικοῦ ἀκτιδογραφήματος ἐξάγεται, ἠρειπωμένος ἀπὸ πολλοῦ, ἀνεστηλώθη, ἐπὶ τῇ βάσει σχεδίου, ἐγκριθέντος ὑπὸ τῆς ὑπηρεσίας ἀναστηλώσεως ἀρχαίων καὶ ἱστορικῶν μνημείων, ἣτις ἐχρηματοδότησε τὴν ἀναστήλωσιν ταύτην ὡς καὶ ἀπά-

σας τὰς ἐν Καστορία γενομένας ἐργασίας ἀναστηλώσεως καὶ συντηρήσεως μνημείων.

Τῆς ἐν ἐρειπίοις βασιλικῆς ταύτης ἀφηρεθῆ ἡ σεσαθρωμένη στέγη ἀντικατασταθεῖσα διὰ διρρητύου καὶ ἐστερεώθησαν οἱ τοῖχοι, οἵτινες ἐπανάκτησαν τὴν παλαιὰν αὐτῶν μορφήν. Ἐσωτερικῶς ἐστερεώθησαν αἱ ἐτοιμόρροποι τοιχογραφίαι, ἀποκατεστάθησαν οἱ ἑλλείποντες φεγγίται ἐπὶ τῇ βάσει τῶν κατὰ χώραν διατηρηθέντων καὶ κατεσκευάσθησαν δύο θύραι, κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῶν παλαιῶν Καστοριανῶν θυρῶν.

γ') Οἱ Ἅγιοι Ἀνάργυροι τοῦ Λιμνιώτου. Εἰς τὴν βασιλικὴν ταύτην, εἰς ἣν, παρὰ τὰς κατὰ καιροὺς ἐργασίας συντηρήσεως, ὑπῆρχον πολλὰ φθοραῖ, κυρίως ἔνεκα τῶν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη βομβαρδισμῶν, ἐγένοντο, ὡς καὶ εἰς τὰ ἀνωτέρω μνημεῖα, γενικαὶ ἐργασίαι. Ἀντικατεστάθη π.χ. ἡ στέγη τοῦ κεντρικοῦ κλίτους, τὸ ὁποῖον θὰ ἦτο ποτε κεκαλυμμένον διὰ κυλινδρικοῦ θόλου, ὅστις ὁμως κατέπεσε πρὸ τῶν ἐπισκευῶν καὶ τῆς ἀνιστορήσεως τῆς βασιλικῆς ὑπὸ τοῦ δευτέρου κτίτορος Θεοδώρου Λιμνιώτου, ὡς ἐξάγεται ἐκ σαφῶν τεκμηρίων.

Κατὰ τὰς γενομένας ἐργασίας ἀπεκαλύφθησαν νῦν τὸ πρῶτον ἐπὶ τῶν ἀετωμάτων τοιχογραφίαι τοῦ τριμῶρφου εἰς τὸ Α. καὶ τῆς Παναγίας εἰς τὸ Δ. πρὸς δὲ καὶ ἡ ἀρχαία νοτία εἰσοδος τοῦ μνημείου καὶ ὁ μαρμάρινος οὐδὸς, κατὰ χώραν. Μετὰ τὴν ἀποκάλυψιν ταύτην μετεφέρθησαν τὰ καὶ ἄλλοθεν γνωστὰ μαρμάρινα πλαίσια τῆς βορείας εἰσοδου τῆς νέας ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Δημητρίου, πρὸς τοποθέτησιν εἰς τὴν ἀρχαίαν αὐτῶν θέσιν.

Ἐσωτερικῶς τὰ γυμνά μέρη τῶν τοίχων ἐπεχρίσθησαν δι' ἄμμοκονίας, ἐστερεώθησαν αἱ ἐτοιμόρροποι τοιχογραφίαι καὶ ἐξουδετερώθησαν τὰ παλαιὰ ρήγματα καὶ τὸ δάπεδον ἐκαλύφθη διὰ μεγάλων πλίνθων.

Ἐκτὸς τῶν ἀποκαλυφθεισῶν νέων τοιχογραφιῶν εἰς τὰ ἀνωτέρω ἀναφερθέντα μνημεῖα, ἀπεκαλύφθησαν ἐν Καστορία καὶ τινες ἄλλαι ἀναγόμεναι, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, εἰς τὸν 10ον ἢ καὶ 9ον αἰῶνα. Προσέτι εὐρέθησαν νέαι φορηταὶ εἰκόνες ἀνήκουσαι εἰς τὸν 14ον ἢ 15ον αἰῶνα ὡς καὶ πολλὰ νέα χειρόγραφα λειτουργικοῦ περιεχομένου, ἀπεριμμένα εἰς διαφόρους μικρὰς ἐκκλησίας.

Τῶν νεωτέρων τούτων ἀντικειμένων τὰ κινητὰ, μετὰ τῶν παλαιότερων, συνεκεντρώθησαν εἰς τὸ σκευοφυλάκιον τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως, τοποθετούμεναι δὲ μετὰ τοῦ συγκεντρωθέντος λαογραφικοῦ ὕλικου εἰς καταλλήλους αἰθούσας, δύνανται ν' ἀποτελέσουν τὴν βάσιν ἀξιολόγου Βυζαντινῆς συλλογῆς.

Θερμαὶ ὀφείλονται εὐχαριστίαι πρὸς τε τὸν Σεβασμιάτατον Μητροπολίτην Καστορίας κύριον Νικηφόρον, τὸν σκευοφύλακα τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Σακελλάριον κύριον Ἀναστάσιον Βοῦλιτσον ὡς καὶ τὸν ἑκτακτον ἐπιμελητὴν ἀρχαιοτήτων, καθηγητὴν κύριον Ἀντώνιον Καλαφατιδὴν διὰ τὴν πολῦτιμον βοήθειαν, ἣν κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἀναστηλώσεως καὶ συντηρήσεως τῶν μνημείων παρέσχον.

ΤΑ ΑΡΧΕΙΑ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

α') Τὸ Ἱστορικὸν Λεξικόν.

Ἡ ὑπηρεσία τοῦ ἱστορικοῦ λεξικοῦ, παρὰ τὴν ἐλάττωσιν τοῦ προσωπικοῦ του, κατὰ τὸ 1951 ἀπεδελτίωσεν ἀρκετὰ ἐντυπα, πρὸς δὲ καὶ χειρόγραφα τῆς Γλωσσικῆς Ἐταιρείας, καὶ συνέχισε τὴν τύπωσιν τοῦ τετάρτου τόμου αὐτοῦ, οὗτινος ἐξετυπώθησαν ἑπτὰ τυπογραφικὰ φύλλα. Ἐκ παραλλήλου, μετ' ἀρκετῆς ἐπιβραδύνσεως συνεχίσθη ἡ τύπωσις καὶ τοῦ Λεξικογραφικοῦ Δελτίου, οὗτινος ἐκτυπώθησαν πρόκεινται ἑπτὰ τυπογραφικὰ φύλλα.

β') Τὸ Ἀρχεῖον τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Δικαίου.

Κατὰ τὸ ἔτος 1951 ἐσημειώθη σημαντικὸν γεγονός διὰ τὸ Ἀρχεῖον τοῦτο· κατορθώθη δὴλα δὴ ἡ πλήρωσις μιᾶς τῶν τριῶν κενῶν θέσεών του, διὰ τοῦ διορισμοῦ εἰς αὐτὸ ἑνὸς ἐπικούρου συντάκτου. Ὁ διορισμὸς οὗτος ἀποτελεῖ μὲν εὐόμιον σημεῖον, οὐχ ἦττον ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τοῦ νὰ εἶναι ἐπαρκὴς διὰ τὴν ἀπρόσκοπον λειτουργίαν τοῦ Ἀρχείου, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ ἔκτασις τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ, ἦτοι ἡ ἔρευνα 16 ὀλοκλήρων αἰώνων ἀγράφου Ἑλληνικοῦ Δικαίου, ἀπαιτεῖ ἀρκετοὺς συνεργάτας.

Αἱ γενόμεναι ἐν αὐτῷ Ἀρχεῖφ ἐργασίαι κατὰ τὸ ἔτος ὑπῆρξαν κυρίως συλλεκτικαί, καὶ ἐστράφησαν εἰς τὴν ἔρευναν καὶ συλλογὴν τοῦ εἰς τὰ Γενικά Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους ὑπάρχοντος πλουσίου ἐθιμικοῦ ὕλικου.

Ἐπίσης συνεχίσθη καὶ ἡ ἀποδελτίωσις τῶν ἀποφάσεων τοῦ Ἐφετείου Ἀθηνῶν τῶν ἐκδοθεισῶν κατὰ τὴν πρώτην δεκαετίαν ἀπὸ τῆς συστάσεώς του, τῶν ἀσχοληθεισῶν μὲ ἔθιμα. Ἐπίσης ἐγένοντο καὶ τινες ἄλλαι ἀποδελτιώσεις ἐξ ἐντύπων μὴ νομικῶν.

Τέλος ἐπετεύχθη καὶ ἡ κανονικὴ ἔκδοσις τῆς Ἐπετηρίδος τοῦ Ἀρχείου, ἡ ὁποία περιλαμβάνει ἐργασίαν τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Ἀρχείου, ἀφορῶσαν εἰς τὸ δίκαιον τῶν τελευταίων χρόνων τοῦ Δουκάτου τῆς Νάξου.

γ') Τὸ Λαογραφικὸν Ἀρχεῖον.

Αἱ συλλογαὶ τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου καὶ τῆς Ἐθνικῆς Μουσικῆς Συλλογῆς ἐπλουτίσθησαν κατὰ τὸ 1951 δι' ἀξιολογωτάτου ὕλικου παρὰ Βορειοηπειρωτῶν ἐγκατεστημένων ἐν Ἰωαννίνοις, καταγραφέντων ἐπὶ φωνοληπτικῶν δίσκων 98 ᾠμάτων καὶ συλλεγέντος πλουσίου λαογραφικοῦ ὕλικου. Τὰς δαπάνας τῆς γενομένης ἀποστολῆς κατέβαλεν ἡ Μπάγκιος Ἐπιτροπὴ, θέσασα εἰς τὴν διάθεσιν τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν ποσὸν 6 ἑκατομμυρίων δραχμῶν. Εἰσῆχθησαν προσέτι εἰς τὸ Ἀρχεῖον 53 χειρόγραφα, ἐξ ὧν 2, ἐκ σελ. 1223, καταρτισθέντα τὸ 1857 ὑπὸ τοῦ Ἀμοργίνου σχολάρχου Ἐμμ. Ἰωαννίδου καὶ δωρηθέντα ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας, 41 προέρχονται ἐκ φοιτητικῶν ἐργασιῶν τοῦ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Λαογραφικοῦ Φροντιστηρίου τοῦ καθηγητοῦ Γ. Α. Μέγα, τὰ δὲ λοιπὰ ἐκ δωρεῶν φίλων τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου.

Αἱ ἐργασίαι τοῦ Ἀρχείου περιεστράφησαν εἰς τὴν συστηματικὴν κατάταξιν καὶ ἐπεξεργασίαν τῆς ἀποθησαυρισθείσης ἐν αὐτῷ ὕλης. Κατετάχθησαν ἄσματα 1077, παροιμίαι 13470, παραμῦθια 99 καὶ ἐμελετήθησαν τὰ ἱστορικὰ καὶ ἀκριτικὰ ἄσματα πρὸς ἐκλογὴν τῶν καταλληλοτέρων παραλλαγῶν διὰ τὸ παρασκευαζόμενον Ἀπάνθισμα ἐκλεκτῶν ᾠμάτων.

Ἐπερατώθη ἡ ἔκδοσις τοῦ Ε' τόμου τῆς Ἐπετηρίδος τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου τῶν ἐτῶν 1945 - 1949, περιληφθείσης εἰς αὐτὸν καὶ πλήρους βιβλιογραφίας τῆς Ἑλληνικῆς λαογραφίας τῶν ἐτῶν 1939 - 1947, συνταχθείσης ὑπὸ τοῦ Διευθυντοῦ, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ συντάκτου κ. Γ. Στυριδάκη, πρὸς δὲ ἤρχιεν ἡ ἐκτύπωσις τοῦ Σ' τόμου τῆς Ἐπετηρίδος τῶν ἐτῶν 1950 - 1951, ἐκτυπωθέντων 5 τυπογραφικῶν φύλλων.

Ἡ Ἐθνικὴ Μουσικὴ Συλλογὴ, ἣτις ἀπὸ τοῦ ἔτους 1927 ἔχει συγχωνευθῆ εἰς τὸ Λαογραφικὸν Ἀρχεῖον, συνέχισε τὸ ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ἔτους ἀρξάμενον ἔργον

της. Οί ἐν αὐτῇ ἐργαζόμενοι μουσικοὶ Σπ. Σκιαδαρέσης καὶ Σπ. Περιστερῆς ἀπεδελτίωσαν 226 ἄσματα δημοσιευμένα εἰς παλαιὰ μουσικά περιοδικά, καὶ μετέγραψαν 247 ἄσματα ἐκ τῆς βυζαντινῆς παρασημαντικῆς εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν μουσικὴν γραφὴν. Δυστυχῶς, καταργηθέντος τοῦ περὶ ἀποσπάσεως ἐκπαιδευτικῶν λειτουργῶν νόμου, οἱ εἰρημένοι καθηγηταὶ τῆς μουσικῆς ἐπανήλθον ἀπὸ τῆς 1ης Σεπτεμβρίου εἰς τὰς ἐν τῇ Ἐκπαιδεύσει θέσεις των. Οὕτως ἡ Ἐθνικὴ Μουσικὴ Συλλογὴ ἐστερέθη εἰς αὐτὰ τὰ πρῶτα γενναῖα βήματά της τοῦ εἰδικευθέντος ἤδη εἰς τὰς ἐργασίας της προσωπικοῦ.

ΤΑ ΓΕΝΙΚΑ ΑΡΧΕΙΑ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Κατὰ τὸ 1951 διὰ τοῦ ὑπάρχοντος εὐαριθμοῦ προσωπικοῦ ἀντιμετωπίσθη, κατὰ τὸ δυνατόν, πᾶσα ἡ διοικητικὴ ἐργασία ἀναφερομένη εἰς τὴν καταγραφὴν τῶν νέων προσκτημάτων, τὴν Βιβλιοθήκην, τὸ Ἀναγνωστήριον, τὰς ἐπιθεωρήσεις τῶν τοπικῶν ἐπαρχιακῶν ἀρχείων καὶ τῶν δημοσίων ἀρχείων τοῦ κέντρου, τὸν ἔλεγχον τῶν εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν ἐξαγομένων βιβλιοθηκῶν κλπ.

Ἐνεκα ἁλλείψεως προσωπικοῦ, καθυστερεῖ ἡ ταξινομήσις παλαιῶν ἀρχειακῶν ὄγκων καὶ ἡ συγκέντρωσις ἀρχείων ἐκ τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν παλαιότερων τῆς 50ετίας.

Δυστυχῶς κατὰ τὸ τρέχον οἰκονομικὸν ἔτος αἱ πιστώσεις τοῦ προϋπολογισμοῦ αἱ ἀναφερόμεναι εἰς τὴν ἀγορὰν ἱστορικῶν ἐγγράφων καὶ χειρογράφων καὶ τὴν προμήθειαν ἀρχειοθηκῶν ἠλαττώθησαν εἰς τὸ ἥμισυ, τὸ δὲ κοινδύλιον τὸ ἀφορῶν εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τῶν τοπικῶν ἱστορικῶν ἀρχείων κατηγορήθη ἐντελῶς. Ἐνεκα τούτου τὰ Γενικά Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους δὲν δύνανται νὰ ἀποβλέπουν εἰς τὴν ἀγορὰν μεγάλων συλλογῶν ἐκ τῶν ἰδίων πόρων.

Ἐγκρίσει τῆς Διοικήσεως Ἐπιτροπῆς τῶν Γ.Α.Κ., ἠγοράσθησαν 1) 16 ἱστορικὰ ἐγγράφα τῶν ἐτῶν 1821 κ.έ. ἀναφερόμενα εἰς τὴν οἰκογένειαν τοῦ Ὑδραίου ἀγωνιστοῦ Βρούσκου καὶ 2) ἐγγράφον τῆς Ἰονίου Πολιτείας τοῦ 1800 ἐπὶ περγαμηνῆς ἀναφερόμενον εἰς τὴν οἰκογένειαν Γιουάννι Curi ἐκ Κερκύρας.

Ἐκ δωρεᾶς εἰσῆχθη 1) τὸ μέγα ἀρχεῖον τοῦ μακεδονομάχου στρατηγοῦ Τσόντου - Βάρδα (1905 - 1930) ἀναφερόμενον εἰς τὴν δράσιν αὐτοῦ κατὰ τὸν μακεδονικὸν καὶ βορειοηπειρωτικὸν ἀγῶνα, δωρηθὲν ὑπὸ τῆς ἀδελφῆς του Ἑλπίδος Χλαμπουτάκη, καὶ 2) μικρὰ συλλογὴ ἱστορικῶν ἐγγράφων ἀναφερομένων εἰς τὸν Φιλιππουπολίτην διδάσκαλον καὶ λόγιον Σκορδέλην (1854 - 1875) δωρηθεῖσα ὑπὸ τοῦ κ. Πολ. Παπαχριστοδούλου. Ὑπηρεσιακῶς εἰσῆχθησαν 1) τὸ ἀρχεῖον τοῦ Ὑπουργείου Ἐσωτερικῶν (1877 - 1900), 2) τὸ ἀρχεῖον τῆς Ἐθνικῆς Ὁργανώσεως Νεολαίας (1936 - 1941), 3) τὸ πολυτιμώτατον ἀρχεῖον τῆς κοινότητος Μυκόνου ἀποτελούμενον ἐκ πολλῶν λυτῶν ἐγγράφων καὶ πλήθους κωδίκων ὧν οἱ πλεῖστοι νοταριακοὶ (16ος - 19ος αἱ.) καὶ 4) τμήματά τινα τοῦ παλαιοῦ ἀρχείου τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας τῶν χρόνων Ὀθωνος καὶ Γεωργίου Α΄.

Τὸ Ἀναγνωστήριον τῶν Γ.Α.Κ. ἐλειτούργησε κανονικῶς, εἰργάσθησαν δ' ἐν αὐτῷ 500 περίπου ἀναγνώσται ἀσχοληθέντες κυρίως μὲ τὸ ἀρχεῖον τοῦ Ἱεροῦ Ἀγῶνος καὶ τὴν μελέτην τῶν Νοταριακῶν ἐγγράφων. Ἡ Βιβλιοθήκη ἐπλουτίσθη διὰ νέων βιβλίων προερχομένων ἐκ δωρεῶν, κυρίως τῆς Ἐταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν καὶ ἔξ ἀγορῶν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ διὰ bons de livre Unesco. Χάρις εἰς αὐτὰ ἀπέκτησεν ἡ ὑπηρεσία ἐξαιρετὰ βιβλία ἐκ Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας, σχετικὰ μὲ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν καὶ τὴν νεοελληνικὴν ἐν γένει ἱστορίαν.

Κατά τὸ αὐτὸ ἔτος προωθήθη ἀρκούντως ἡ ἴδρυσις τοπικοῦ ἱστορικοῦ ἀρχείου Μακεδονίας ἐν Θεσσαλονίκῃ, εἰς τὸ ὅποιον θὰ συγκεντρωθῶσιν, ἐκτὸς τῶν ἑλληνικῶν ἀρχεῖακῶν στοιχείων, καὶ οἱ πολυτιμώτατοι τουρκικοὶ κώδικες τοῦ ἱεροδικεῖου Θεσσαλονίκης, ὡς καὶ ἡ ἴδρυσις ἱστορικοῦ ἀρχείου ἐν Πάτμῳ.

Ἡρξάντο λειτουργοῦντα τὰ ἱστορικὰ ἀρχεῖα Αἰγίου καὶ Κυκλάδων (Σύρου). Τοῦ τελευταίου μάλιστα ἐνήργησεν ἐπιθεώρησιν ὁ Διευθυντὴς τῶν Γ.Α.Κ.

Τὸ ἱστορικὸν ἀρχεῖον Ὑδρας διὰ τοῦ ψηφισθέντος ὑπ' ἀριθ. 1812/1951 νόμου ἐγένετο δημοσία ὑπηρεσία, τὸ δὲ μέγαρον ἐν ᾧ στεγάζεται τοῦτο, τὸ ἀνεγερθὲν δαπάναις τοῦ φιλομούσου Ὑδραίου ἐφοπλιστοῦ κ. Γίκια Κουλούρα ἐδωρήθη ὑπὸ τοῦ κτίτορος εἰς τὸ ἑλληνικὸν δημόσιον.

Περὶ τὰ τέλη τοῦ λήξαντος ἔτους ἀπεχώρησε, λόγῳ ὀρίου ἡλικίας, ἐκ τῆς προεδρίας τῆς Ἐπιτροπῆς τῶν Γεν. Ἀρχείων ὁ καθηγητὴς καὶ Ἀκαδημαϊκὸς κ. Φαίδων Κουκουλές. Τὸ Ὑπουργεῖον Ἐθν. Παιδείας, ἡ Ἐπιτροπὴ τῶν Γ.Α.Κ. καὶ ὁ Διευθυντὴς τῆς ὑπηρεσίας ἀπηύθυναν εἰς τὸν ἀποχωρήσαντα Πρόεδρον θερμοτάτας εὐχαριστίας διὰ τὰς πολλὰς καὶ ποικίλας ὑπηρεσίας τὰς ὁποίας ἐπὶ μακρὰ ἔτη προσέφερον εἰς τὸ ἴδρυμα τοῦτο.

ΤΑ ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΑ ΤΟΥ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΟΥ ΑΡΧΕΙΟΥ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1951

Τὸ Μεσαιωνικὸν Ἀρχεῖον τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν κατὰ τὸ ἔτος 1951 συνέχισε τὸ ἐπισημονικὸν του ἔργον διὰ τῆς ἀποδελτιώσεως κειμένων ἢ μελετημάτων ἀναφερομένων εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἐρευνησμένην περίοδον τῆς Τουρκοκρατίας (1453 - 1821).

Τὸ προσωπικὸν τοῦ Ἀρχείου ὑπέστη τὰς ἀκολουθοῦσας μεταβολάς. Εἰς τὴν θέσιν τοῦ διευθυντοῦ τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἀρχείου, κενωθεῖσαν τὸν Ἰούλιον τοῦ 1950 διὰ τῆς ἀποχωρήσεως τοῦ Ε. Κριαρᾶ κατόπιν τῆς ἐκλογῆς του ὡς καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, διωρίσθη ὁ ἐκ τῶν συντακτῶν Μ. Μανούσασκας, ἐπανελεθὼν τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1951 ἐκ Γαλλίας, ὅπου εὐρίσκετο ἐν ἐκπαιδευτικῇ ἀδείᾳ. Ἡ εἰς τὸ Ἀρχεῖον ἀπόσπασις τῆς καθηγητρίας φιλολόγου Ἑλ. Βουραζέλη - Μαρινάκου διεκόπη προσωρινῶς ἀπὸ 1 Ἰουλίου 1951.

Ὁ νέος συμπληρωμένος κανονισμὸς ἀποδελτιώσεως, ἀπαρτισθεὶς ἐκ 47 ἀρθρων, ἐνεκρίθη κατ' ἀρχὴν ὑπὸ τῆς Ἐφορευτικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Ἀρχείου, πλην τοῦ ἀρθρου 44, οὗ ἡ ἐφαρμογὴ ἀνεβλήθη πρὸς τὸ παρόν. Ἀκολουθῶς συνετάγη καὶ ἀλφαβητικὸν καθ' ἕλην εὔρετήριον τοῦ κανονισμοῦ τούτου πρὸς εὐχερῆ αὐτοῦ χρησιν ὑπὸ τῶν συντακτῶν.

Τὰ βιβλία τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Ἀρχείου ἐταξινομήθησαν ὀριστικῶς, ἀναθεωρηθέντων καὶ συμπληρωθέντων τῶν σχετικῶν κατὰ συγγραφεῖς δελτίων, ἐπλουτίσθη δὲ ἡ βιβλιοθήκη κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο διὰ τῆς ἀποκτήσεως 24 ἐν ὄλῳ τόμων ἢ τευχῶν προερχομένων ἐκ δωρεῶν.

Κατὰ τὸ 1951 ἐξεδόθη ὁ κατὰ τὸ προηγούμενον ἔτος παρασκευασθεὶς τρίτος τόμος (1950) τῆς Ἐπετηρίδος τοῦ Ἀρχείου, συνεκεντρώθη δὲ ὕλικὸν πρὸς ἐκτύπωσιν τοῦ τετάρτου τόμου.

Ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ τοῦ Ἀρχείου, τῇ βοήθειᾳ καὶ τῶν κατὰ καιροὺς ὑποβληθέντων εἰς τὴν Ἀκαδημίαν ὑπομνημάτων τοῦ προκατόχου του, κατηρτήσθη πρόγραμμα τῶν μελλοντικῶν ἐργασιῶν τοῦ Ἀρχείου, κατὰ τρόπον ὥστε νὰ καταστῇ τὸ συντομώτερον δυνατὴ ἢ παρασκευῆ καὶ ἔκδοσις γενικωτέρου τινὸς δημοσιεύματος.